

Dobos Csilla

Rágalmazás és becsületsértés – a verbális agresszió mint bűncselekmény

Bevezetés

A jog intézményével kapcsolatban két alapvető aspektusból beszélhetünk a verbális agresszió vizsgálatáról. Az egyik lehetőséget azoknak az **agresszív beszédaktusoknak** a kutatása jelenti, amelyek a jogi eljárás folyamatához kötődnek, és a laikusok beszédlépéseiben jelennek meg a rendőrségen, a tárgyalóteremben és a büntetés-végrehajtó intézetekben folyó párbeszédekben. A másik aspektus azoknak a megnyilatkozásoknak a vizsgálatát foglalja magában, amelyeket a büntetőjog **verbális bűncselekményeknek** minősít (pl. rágalmazás, szóbeli becsületsértés, zsarolás stb.), és különböző módon szankcionál. Jelen tanulmány ez utóbbi témakörrel foglalkozik, vagyis a verbális agresszió azon megnyilvánulásait vizsgálja, amelyek – bizonyos körülmények megléte esetén – büntetőjogi felelősségre vonást eredményezhetnek.

1. Verbális bűncselekmények

Mindenki előtt ismert, hogy a büntetőjog legfőbb feladata annak meghatározása, mely cselekmények minősülnek bűncselekménynek, melyek a felelősségre vonás feltételei, és milyen büntetések szabhatók ki az egyes bűncselekmények elkövetése miatt. A jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvben (1978. évi IV. törvény) nem szerepel a *verbális agresszió* kifejezés. A Btk. Különös része, amely az egyes bűncselekményeket típusonként fejezetekbe rendezve sorolja fel, tartalmaz azonban több olyan címszót és paragrafust, amelyekben *verbális bűncselekmények* kerülnek meghatározásra. Ilyenek például a személy ellen elkövetett bűncselekmények köréből a *becsületsértés*, a *rágalmazás* és a *kényszerítés*, a közrend elleni bűncselekmények közül a *közveszéllyel való fenyegetés*, a vagyon elleni bűncselekmények sorából a *zsarolás*, a katonai bűncselekmények közül a *szolgálati tekintély megsértése*, az *alárendelt megsértése* és a *bujtogatás*, s végül a béke elleni bűncselekmények köréből a *háborús uszítás*. Fontos megjegyeznünk, hogy a Btk. Különös része több olyan verbálisan is elkö-

vethető bűncselekményt nevesít meg, amelyek – ellentétben a fent felsoroltak többségével – nem tartalmaznak agresszív megnyilatkozásokat, céljukat tekintve azonban egyértelműen ártó hatással járnak (pl. a gazdasági bűncselekmények közül a *fogyasztó megtévesztése*, a *tőkebefektetési csalás*, az *értékpapírtitok megsértése* vagy az *üzleti*, illetve a *banktitok megsértése*).

Annak ellenére tehát, hogy a hatályban lévő Büntető Törvénykönyv szó szerint nem tartalmazza a *verbális agresszió* kifejezést, a büntetőjog különbséget tesz a verbálisan és/vagy egyéb módon megvalósított bűncselekmények között. Például a *közvetlen tettesség* magyarázatában az alábbiakat találjuk:

*A közvetlen tettes a törvényi tényállást saját tevékenységével valósítja meg. Ez történhet **verbálisan**, saját fizikai erejének a felhasználásával, avagy valamilyen eszköz igénybevételével is.* (Magyarázat a Btk. 20. §-hoz)

A *szándékos bűncselekmény* fogalmához fűzött magyarázatokban szintén elkülöníthetők a verbálisan végrehajtott cselekmények:

*Utalunk arra is, hogy nem minden szándékos bűncselekmény halad végig az említett belső és külső fázisokon, sőt vannak olyan magatartások, amelyeknél ez fogalmilag is kizárt (így bizonyos indulati vagy **verbális bűncselekmények** esetén). (Magyarázat a Btk. 16. §-hoz)*

Egyetemi hallgatók körében végzett felmérés alapján egyértelműen megállapítható volt, hogy a verbálisan elkövethető bűncselekmények köréből a legismertebbek a *rágalmazás* és a *becsületsértés*, a harmadik helyet pedig a *zsarolás* foglalja el. Ennek oka feltételezhetően abban keresendő, hogy ezekkel a cselekményekkel – sajnálatos módon – rendszeresen találkozunk a hétköznapi diskurzusban is. Gyakori előfordulásuk ellenére a felsorolt fogalmak jelentésének pontos meghatározása problémát jelent a laikus számára.

A jog alapvető funkciójánál fogva törekszik arra, hogy a jogi szaknyelvben használt kifejezéseket egyértelműen definiálja, és a laikusok értelmezésében sokszor összemosódó kategóriákat (pl. *bűncselekmény* – *büntett* – *vétség*, *terhelt* – *gyanúsított* – *vádlott*, *lopás* – *sikkasztás* – *rablás* – *kifosztás* stb.) pontosan elhatárolja egymástól. Anélkül, hogy jogi

fejtegetésekbe bocsátkoznánk, az alábbiakban két szempont alapján (Tóth 1998: 193) szemléltetjük a *rágalmazás* és a *becsületsértés* jogellenességének rendszerét:

1. táblázat:
A rágalmazás és a becsületsértés jogellenességének rendszere

	Elkövetési magatartás	A jelenlévők
Rágalmazás (Btk. 179. §)	Becsület csorbítására alkalmas tényközlés (tényállítás, híresztelés vagy tényre utaló kifejezés használata) .	Más – tehát nem a megrágalmazott.
Becsületsértés vétsége (Btk. 180. §)	Becsületsértő kifejezés vagy tett (a rágalmazás esetein kívül).	Nagy nyilvánosság, de elég a sértett, ha a kifejezés munkakörre stb. vonatkozik.
Becsületsértés szabálysértése 1968. I. tv. 96/B. §	Nem munkakörrel stb. kapcsolatos becsületsértő kifejezés vagy tett.	Legalább a sértett, de ha mások is jelen vannak, nagy nyilvánosság esetén bűncselekmény.

A verbális agresszió vizsgálatában az **elkövetési magatartás** játszik fontos szerepet, mivel ez a szempont meghatározott kifejezések³ használatával van összefüggésben. Ezen kívül a két fogalom elhatárolásának is ez az egyik alapja.

A *becsületsértés* és a *rágalmazás* szavak a jogi terminusok azon kategóriájába tartoznak, amelynek elemei nem a minket körülvevő empirikus valóságra vonatkoznak, hanem **jogi entitásokra**. Itt a normativitás kiterjed a terminológia jelentésére is, azaz a jelentés maga is normatív jellegű (Szabó 2001: 98). A jog írja elő ezen szavak használatának mikéntjét, hiszen a valóságban nem létezik semmi olyan, amire rá lehetne mutatni, ha meg akarnánk határozni a *rágalmazás* vagy a *becsületsértés* szavak jelentését. Tekintettel arra, hogy a jogban a két szó jelentéstartománya jól körülhatárolt, nincsenek, illetve csak részben vannak közöttük átfedések, jelentésstruktúrájuk leírására alkalmas a strukturális szemantikában elterjedt **komponenses elemzés**. Ennek a módszernek az a célja, hogy az azo-

³ Kifejezésen a jog a szavak útján történő gondolatközlést, a verbális elkövetést érti.

nos szemantikai mezőhöz tartozó szavak jelentése közötti kapcsolatot, illetőleg különbséget szemantikai jegyek segítségével írja le (Kiefer 2000: 65). A becsületsértés és a rágalalmazás terminusok a *személy ellen elkövetett bűncselekmények* szemantikai mezőhöz tartoznak, és az alábbi, jogszabályok alapján meghatározott bináris szemantikai jegyekkel írhatók le:

2. táblázat: *Komponenses elemzés*

Szemantikai jegyek	Rágalmazás	Becsületsértés
a becsület csorbítására alkalmas tényt állít vagy híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ	+	-
más előtt	+	+ -
aljas indokból vagy célból	+	+ -
nagy nyilvánosság előtt	+ -	+ -
jelentős érdeksérelmet okozva	+	+ -
a sértett munkakörének ellátásával, közmegebízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben	+ -	+
a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el	-	+
Tettlegesség	-	+ -

Az elemzés⁴ megmutatja, hogy melyek azok a szemantikai jegyek, amelyek mentén kapcsolat van a két fogalom között, és melyek azok, amelyek alapján a két kategória egyértelműen elkülöníthető egymástól. Eszerint a két bűncselekményt **megnyilatkozás-típusok** szerint tudjuk elhatárolni: rágalalmazást követünk el, ha a becsület csorbítására alkalmas *tényt állítunk* vagy *híresztelünk*, vagy ilyen *tényre* közvetlenül utaló kifejezést használunk, és becsületsértéssel vádolhatnak minket, ha a becsület csorbítására alkalmas *kifejezést* használunk (tényre történő utalás nélkül). Az elmondottak alapján három kérdés merülhet fel:

- Mi a becsület?

⁴ A két fogalom szemantikai jegyekkel történő leírása nem terjed ki a jelentésstruktúra minden elemére, így például a cselekmények vétségként vagy szabálysértésként történő minősítésének kritériumait, valamint a büntetés mértékének meghatározási szempontjait tükröző szemantikai jegyeket a táblázat nem tartalmazza.

- Melyek azok a kifejezések, amelyek alkalmasak a becsület csorbítására?
- Milyen összefüggés van az említett kifejezések és a verbális agresszió, valamint a durva és trágár nyelvhasználat között?

A *becsület* fogalmának meghatározása a filozófia, a szociológia és az etika tudományterületéhez tartozó kérdés. Általánosan elfogadott nézet szerint a becsület az emberről, a tulajdonságairól, a magatartásáról kialakított kedvező ítélet, amelyet társadalmi környezete hoz létre. Minden embernek van becsülete, mivel annak alapján, hogyan az adott személy megfelel a vele szemben támasztott társadalmi és erkölcsi elvárásoknak, környezete mindenkiről kialakít egyfajta értékítéletet (Erdősy–Földvári–Tóth 2007: 150). Tekintettel arra, hogy ennek az értékítéletnek a kétségbe vonása vagy lerombolása hátrányosan érinti az embereket, szükség van a becsület büntetőjogi védelmére.

A becsület mint büntetőjogi védelemben részesülő jogi tárgy két elemről áll: egyrészt a társadalmi megbecsülést, másrészt az emberi méltóságot foglalja magában (Berkes 2007: 495). Az egyén társadalmi megbecsülése és értékelése ellen irányuló támadások a *rágalmazás*, az egyén emberi méltóságát sértő magatartás pedig a *becsületsértés* tényállása alá vonható.

Általában alkalmasak a becsület csorbítására az olyan tényállítások, amelyek a sértett társadalmi megbecsülésének elvesztését, annak csökkenését vagy az emberi méltóságának sérelmét eredményezheti (Fehér–Horváth–Lévay 2005: 163). A becsület megsértésére alkalmas minden olyan kifejezés, amely sérti az emberi méltóságot, becsmérő, megvető, megszégyenítő vagy lealacsonyító értékítéletet tartalmaz. A kifejezés használata történhet szóban vagy írásban, közvetlenül vagy közvetett módon, kérdés formájában, példázatként, feltételes módon, gyalázkodva, élces alakban, tréfaként, anekdotába burkolva, durva szitkozódással, káromkodva, humorosan vagy tárgyilagosan (Berkes 2007: 507).

Az alábbiakban azt vizsgáljuk, hogy a rágalmazás és a becsületsértés milyen kapcsolatban van a verbális agresszió egyik gyakori megnyilvánulási formájával, a durva és trágár nyelvhasználattal.

2. Rágalmazás

Hétköznapi értelemben akkor használjuk ezt a szót, ha valakit alaptalanul vádolunk vagy becsületét sértő, hazug állításokat teszünk róla. A jog

szerint rágalmazással⁵ a másik ember méltóságát sértjük meg azáltal, hogy a környezetében és a társadalomban róla kialakult kedvező képet szétromboljuk. A jogszabály értelmében ezt háromféle magatartással követhetjük el: tényállítással, híreszteléssel és tényre közvetlenül utaló kifejezés használatával.

A **tényállítás** olyan megnyilatkozás, amely tartalmát tekintve egy múltban megtörtént vagy jelenben végbemenő eseményre, állapotra, jelenségre utal. A beszélő (elkövető) személyes meggyőződésén, közvetlen élményén alapulóan vagy ilyen látszatot keltve közöl másokkal tényeket: *XY minden nap lop valamit a piacon., XY rendszeresen veri a feleségét., XY már megint részegen vezetett. stb.*

A **tény híresztelése** mások tényállításának, közlésének a továbbításában nyilvánul meg. A tények híresztelésére alkalmas beszédaktusok általában olyan metainformációs elemeket tartalmaznak, amelyek az információ csatornájára, forrására, eredetére utalnak (pl. *azt mondták, azt hallottam stb.*). Előző példáinkat alapul véve a híresztelés az alábbiak szerint valósulhat meg: *Azt mondják, hogy XY megint lopott valamit a piacon., Úgy hallottam, XY rendszeresen veri a feleségét., Tegnap mondták, hogy XY már megint részegen vezetett. Stb.*

Tényre közvetlenül utaló kifejezés használata abban az esetben történik, ha a beszélő (elkövető) tényeket ugyan nem közöl, azonban olyan kifejezéseket – elsősorban **jelzőket** – használ, amelyekből kizárólag az adott eseményre lehet következtetni. Például: *a piac szarkája, keményöklű feleségnevelő, borvirágos orrú sofőr stb.* Ezekben a kifejezésekben a beszélő nem tényként állítja, hogy *XY lopott, verekedett vagy ittas állapotban vezetett*, hanem utal rá. A kifejezésekből azonban egyértelműen és logikusan lehet következtetni a tényekre. Ez azért nagyon fontos, mert a tények – meggyőző erejük folytán – alkalmasak az emberek értékítéletének a befolyásolására. Jogi szempontból nem lehet különbséget tenni egy adott esemény részletes elbeszélése és az olyan kifejezések használata között, amelyekből ugyanarra az eseményre következtet mindenki. „A

⁵ **179. § (1)** Aki valakiről, más előtt, a becsület csorbítására alkalmas tényt állít vagy híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a rágalmazást

a) aljas indokból vagy célból,

b) nagy nyilvánosság előtt,

c) jelentős érdeksérelmet okozva követik el.

mások véleményének a befolyásolása szempontjából nem sok különbség van, ha az elkövető azt állítja a sértettéről, hogy az lopott, vagy ha őt tolvajnak nevezi: ez utóbbi kifejezés egyértelműen tényre, a lopás tényére utal.” (Erdősy–Földvári–Tóth 2007: 152).

Pragmatikai szempontból a rágalmazás mindhárom elkövetési magatartása **homlokzاتفenyegető** beszédaktus (Brown–Levinson: 1987). Az agresszivitás és a durva, trágár kifejezések (vö. Deme, Grétsy, Wacha 1999: 349–383) használatához a harmadik elkövetési magatartás kínálja a legtágabb teret. A betegségnevekből származó átkozódó, káromló kifejezések (pl. *gennyes alak*, *lepra alak* stb.), a hitvilág szókincséből merített szitkozódó, indulatokat kifejező nyelvi formulák (pl. *istenverte*, *istenátka*, *pokolfajzat* stb.), az állatvilágból vett ízléstelen és durva szókapcsolatok (pl. *címeres ökör*, *vadbarom*, *majomkirály*, *szuka*, *csődör* stb.), az emberi test részeivel, testi funkcióival összefüggő szavak (pl. *faszfej*, *faszkalap*, *szarcsimbók* stb.) közül csak azok minősülhetnek rágalmazásnak, amelyek alkalmasak a *tényre közvetlenül utaló kifejezés* szerepére. Például a „Faluban élő összes férfival mind lefeküdt” rágalmazó tényállításra egyértelműen utal az „ócska kis kurva” kifejezés, ugyanakkor a „fertelmes aljas mocskos rohadt dög” (részlet egy vallomásból) kifejezés csak a bűncselekmény körülményeinek ismeretével alátámasztva rendelkezik ezzel a funkcióval.

Figyelemre méltó körülmény, hogy a jog nem bünteti az elkövetőt, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valónak bizonyul, a valóság bizonyítására pedig akkor kerül sor, ha a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárkinek a jogos érdeke indokolja [Btk. 182. § (1) (2)].⁶

Amennyiben a rágalmazó tényállítás egy hosszabb történetben valósul meg, kvantitatív eljárások segítségével lehet a narratívum ún. **durvasági indexét** (trágársági mértékét) kiszámítani (Nagy 1980: 103–108). A durva hangnem indexébe a vizsgált szövegben előforduló agresszív és durva kifejezések különböző súlyozott értékekkel számítanak be. A nagyon durva lexikális egységek (pl. *faszfej*, *ócska kurva*, *piszok dög* stb.) három, a közepesen durva kifejezések (pl. *testet ad*, *közösül*, *kicsavart citrom* stb.)

⁶ 182. § (1) A 179-181. §-ban meghatározott bűncselekmények miatt nem büntethető az elkövető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valónak bizonyul.

(2) A valóság bizonyításának akkor van helye, ha a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárkinek a jogos érdeke indokolta.

kettő, a kevésbé durva szavak (pl. *szélhámos, süket, hülye* stb.) egy értéket kapnak. Amennyiben a szövegszavak számát ezek szorzatának összegével elosztjuk, megkapjuk a narratívum durvasági indexét (Nagy 1980: 105). Ez a szám alkalmas arra, hogy különböző nyelvi megnyilatkozásokat egymással összehasonlítsunk, és az agresszív nyelvi elemek szempontjából jellemezzünk. A durvasági index nagysága és az agresszív jelleg között fordított arányosság van: minél kisebb a durvasági index, a szöveg annál több agresszív és durva elemet tartalmaz (minél nagyobb számmal osztom el a szövegszavak számát, annál kisebb lesz a végeredmény).

A verbális agresszió jellemzője, de nem feltétele a rágalmazásnak. Az agresszió különböző verbális megnyilvánulási formái (pl. durva, trágár nyelvhasználat, szitokszavak stb.) ugyanakkor valószínűsítik a rágalmazást, amennyiben valamilyen ténnyel kapcsolatosak.

3. Becsületsértés

Az agresszív megnyilatkozásokat tartalmazó verbális bűncselekmények nagy részére az a jellemző, hogy elkövetője nem csak verbálisan, hanem fizikailag is bántalmazza a másik embert. A jog ennek megfelelően különbséget tesz a *szóbeli* becsületsértés és a *tettelesen elkövetett* becsületsértés között.⁷ A szóbeli becsületsértés kevésbé súlyos bűncselekménynek minősül:

Az azonos sértett sérelmére, azonos alkalommal elkövetett rágalmazásba (és tettelesen elkövetett becsületsértésbe) a szóbeli becsületsértés beolvad; ezzel szemben a rágalmazást és a tettelesen elkövetett becsületsértést bűnhalmazatban kell megállapítani. (BH1981. 48.)

A köznyelvben a becsületsértést elsősorban szóbeli cselekedetként értelmezzük, egy olyan beszédaktusként, amellyel a másik embert megbántjuk, erősen negatív tulajdonságokkal ruházzuk fel, önérzetében, önbecsü-

⁷ 180. § (1) Aki a 179. § esetén kívül mással szemben

a) a sértett munkakörének ellátásával, közmegbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben,

b) nagy nyilvánosság előtt a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a **becsületsértést tettelesen követi el**.

lésében megsértjük, vagyis a becsületébe gázolunk, csorbát ejtünk a becsületén. A becsületsértést a Magyar értelmező kéziszótár (1975: 98) *becsületsértő megnyilatkozásként*, vagyis szintén kizárólag verbális cselekedtként definiálja.

A hétköznapi diskurzusban a bennünket ért agresszív megnyilatkozások kivédésére irányuló, viszonylag elterjedt védekező stratégiának számít az alábbi beszédfordulatok használata: *Kérlek, hagyd abba! Ez már kimeríti a becsületsértés kategóriáját!; Elég volt! Ez már becsületsértés!* Vajon milyen kifejezések váltanak ki a fentiekhez hasonló reakciókat? Mennyire kell agresszívnek lennie egy kifejezésnek ahhoz, hogy azt becsületsértésként éljük meg? A verbális agresszió köztudottan nagyon sokféle formában nyilvánulhat meg. Ezek közül a legismertebbek a már említett durva nyelvhasználat, káromkodás, trágárság, de ide tartozik még a szexista és rasszista nyelvhasználat, a nyelvhasználatban kifejeződő negatív attitűd, fenyegető, lekicsinylő, kioktató nyelvhasználat, tabutémák, tabuszavak, nem reciprok T/V használata, nem helyénvaló vagy faji hovatartozásra utaló megszólítás, gúnynév használata, gúnyos és bántó megjegyzések, célzások, ironia, intrika, negatív minősítések, rejtett sértések, diszfemisztikus nyelvhasználat, negatív konnotációjú szavak használata stb. (Batár 2007: 454-455)

A hétköznapi értelmezéshez viszonyítva a jog jelentősen szűkítette a becsületsértés terminus jelentéstartományának a határait. Ennek az az alapja, hogy a kulturált emberi érintkezési formák megsértésének egyes esetei, mint például a *durva tapintatlanság*, a *szitkozódás*, a *gúnyolódás*, a *pletykálás* stb. helyteleníthetők ugyan, de „elkövetőivel” szemben nem feltétlenül szükséges a büntetőjogi felelősségre vonást alkalmazni (Erdősy–Földvári–Tóth 2007: 155). A büntetőjogi eszköztár alkalmazása a társadalomra nagyobb veszélyt jelentő cselekmények végrehajtásakor indokolt, ezért nem minden, a becsület csorbítására alkalmas kifejezés használata minősül bűncselekménynek. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a becsületsértés olyan kifejezés használatával valósítható meg, amely a sértett testi vagy szellemi képességeire (pl.: *hülye, idegbeteg, nyomorék, számár, idióta*), jellembeli tulajdonságaira (pl.: *hazudó, szószegő*), erkölcsi arculatára (pl.: *csaló, lopós*) utal, vagy negatív szokásaira vonatkozik (pl.: *iszákos, verekedős*). Ez általában olyan **jelző** használatát jelenti (Erdősy–Földvári–Tóth 2007: 156), amely az egyes személy önértékelését, emberi méltóságát sérti. A becsületsértő kifejezés lehet durva, trágár szidás, sértés, de megvalósulhat gúny és tréfa formájában is (Belovics–Molnár–Sinku 2005: 174).

Bűncselekmény azonban csak abban az esetben állapítható meg, ha az említett elkövetési magatartás tanúsítása a sértett munkakörének ellátásával, közmegbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben nagy nyilvánosság előtt történik (például ha egy politikusnőt repülőtéren sajtótájékoztatón neveznek *széltűknek*, vagy egy televíziós műsorban használnak vele szemben lealacsonyító és pejoratív szavakat). A szituáció pontos leírásával a jog tehát meghatározott esetekre korlátozza a bűncselekményként értékelhető becsületsértő megnyilatkozások használatát.

3.1. A becsületsértés mint homlokzatfenyegető beszédaktus

A becsületsértés olyan homlokzatfenyegető, homlokzatomboló beszédaktus, amely a társas interakcióban mutatott énképre egyértelműen negatív hatással van. A romboló hatás mértéke több tényezőtől is függ. Meghatározó jelentősége van például a kontextusnak és annak a szituációnak, amelyben a megnyilatkozás elhangzik, de ugyanolyan fontos a szereplők társadalmi hierarchiában elfoglalt helye, szociokulturális háttere, tudása, életkora, neme és foglalkozása. Nem elhanyagolható körülmény továbbá egyrészt a beszélő szándéka, másrészt a címzett személyes érzékenysége és érintettsége, valamint pillanatnyi fizikai, hangulati és lelki állapota. A címzett megítélésén múlik ugyanis, hogy az elhangzottakat milyen mértékben minősíti agresszívnek, mennyire tartja veszélyesnek a homlokzatfenyegető megnyilatkozást. Szintén a címzett döntésén múlik, hogy valamilyen homlokzatvédő stratégiát alkalmaz-e, vagy magánindítványt kezdeményez, és jogi sikra tereli a sértő beszédaktus megítélését.

Fontos megemlíteni ezzel kapcsolatban, hogy a Btk. 183. §-nak (1) bekezdése értelmében a becsületsértés – a rágalmazáshoz hasonlóan – csak **magánindítványra** büntethető. Ez B (beszélő) és H (hallgató, sértett) interakciójára vonatkozóan azt jelenti, hogy a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használó B csak a H által előterjesztett, B megbüntetésének kívánságát tartalmazó kérelemre büntethető, vagyis tulajdonképpen az minősül becsület csorbítására alkalmas ténynek, illetve becsületsértő kifejezésnek, amit a beszédpartner annak tart.

3.2. Az agresszivitás mértéke és a büntetés

A durva és trágár nyelvi elemek használatát a XIX. század közepéig szigorúan büntették, a káromkodók ugyanolyan elbírálás alá estek, mint a közönséges gonosztevők (Makoldy 1926: 170–171). Például Máramaros-

sziget határozata (1595) értelmében a káromkodásért első ízben pénzbüntetés, másodszor kézi kaloda, harmadik ismétlődés esetén nyilvános megvesszőzés járt (Deme, Grétsy, Wacha 1999: 357). A büntetés ezen kívül lehetett botozás, szégyenoszlophoz állítás, tömlőcbe zárás, kövezés, testcsonkítás (a nyelv egy darabjának levágása), sőt halál is. A nyilvánosság előtti trágár beszédet a XX. század elején is büntették, majd „1945 után mintha csak zsilipeket húztak volna fel, napjainkban pedig szinte eláraszt minket a durva és trágár beszéd.” (Deme, Grétsy, Wacha 1999: 367).

A durva és trágár nyelvi elemeket tartalmazó beszédaktusok agresszív jellege homlokzatfenyegető hatásuk mértékével függ össze. Minél durvább egy beszédaktus, annál nagyobb a homlokzatromboló hatása. Figyelemre méltó ezzel kapcsolatban az a törekvés, amely az egyes agresszív beszédaktusok társadalmi megítélését és büntethetőségének mértékét hivatott meghatározni.

Az alábbi felsorolásban az tükröződik, hogy a rendőrökkel és rendőrnőkkel szemben használt agresszív beszédaktusok homlokzatromboló hatásának növekedése milyen mértékben vonja maga után a büntetés szigorítását. A példák H. J. Heringer professzor előadásából (Heringer 2002: 306) származnak, amelyet a mannheimi „Nyelv és jog” konferencián tartott 2001-ben.

„Du Schlampe!” (Te ribanc!)	Preis 3.800 DM
„Trottel in Uniform!” (Egyenruhás barom!)	Preis 3.000 DM
„Idioten! Ihr gehört in die Nervenheilanstalt!” (Idióták! Elmegyógyintézetben a helyetek!)	Preis 3.000 DM
„Raubritter!” (Rablók!)	Preis 2.000 DM
„Verfluchtes Wegelagerer-Gesindel!” (Átkozott útonálló csűrhe!)	Preis 1.800 DM
„Sie Holzkopf!” (Fafej!)	Preis 1.500 DM
„Dumme Kuh!” (Ostoba tehén!)	Preis 1.200 DM
„Zu dumm zum Schreiben!” (Még az íráshoz is hülye vagy!)	Preis 900 DM

Napjainkban leszűkült a becsületsértő tevékenység bűncselekményként történő értékelésének a lehetősége, a törvény értelmében bűncselekmény csak akkor állapítható meg, ha a becsületet sértő kifejezés a munkakör

ellátásával, közmegbízatus teljesítésével vagy közérdekű tevékenységgel összefüggésben, nagy nyilvánosság előtt történik. Az esetek túlnyomó többségében az említett magatartás szabálysértési minősítést kap és 50 000 Ft-ig terjedő pénzbírsággal büntethető.

Befejezés

Minden történelmi korszak jellemezhető azoknak a társadalmi-erkölcsi normáknak az összességével, amelyek az adott korban az emberek közötti érintkezést szabályozták. Ezek a szabályok nem tartoztak, és nem tartoznak ma sem a jog területéhez, azonban az említett szabályoktól jelentős mértékben eltérő magatartásformák büntetőjogi értékelésben részesülnek. Az emberhez méltó bánásmódra vonatkozó szabályoktól való eltérés egyik esete a becsületet és az emberi méltóságot sértő verbális bűncselekmény, amely bizonyos – a törvény által szabályozott esetekben – büntetőjogi felelősségre vonással járhat.

A verbális agresszió, a durva és trágár szavak használata jellemzője, de nem feltétele a rágalmazásnak és a becsületsértésnek. Mindkét bűncselekmény elkövethető durva és trágár szavak használata nélkül is, azonban a verbális agresszió különböző formáiban megnyilvánuló homlokzatromboló beszédaktusok általában kimerítik a rágalmazás és a becsületsértés fogalmát. Tekintettel arra, hogy a becsületsértés – a rágalmazáshoz hasonlóan – kizárólag magánindítványra büntethető, gyakorlatilag lehetetlen annak a határvonalnak a meghúzása, amelyet átlépve a becsület csorbitására alkalmas kifejezés használata bűncselekménnyé válik. Pragmatikai szempontból a homlokzatfenyegetés mértéke nyújt támpontot annak meghatározására, hogy egy kifejezés alkalmas-e a becsület csorbitására. Ennek megítélése azonban végső soron az egyéntől függ.

Irodalom

- Batár L. 2007. A beszólás mint beszédaktus. *Magyar Nyelvőr*. 131. évf. 4. sz. 451–464.
- Belovics E. – Molnár G. – Sinku P. 2005. *Büntetőjog. Különös rész*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Berkes Gy. 2007. *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest: hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Bíró E. 2006. *Jogi szótár*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Brown, P. – Levinson, S. 1987. *Politeness. Some Universals in Language Usage*. Cambridge: University Press

- Deme L. – Grétsy L. – Wacha I. 1999. *Nyelvi illemtan*. Budapest: Szemimpex Kiadó.
- Erdősy E. – Földvári J. – Tóth M. 2007. *Magyar büntetőjog. Különös rész*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Fehér L. – Horváth T. – Lévy M. 2005. *Magyar büntetőjog. Különös rész*. Budapest: KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Heringer, H. J. 2002. Eine Beleidigung! – Ein paar linguistische Überlegungen. In: Haß-Zumkehr, U. *Sprache und Recht*. Berlin – New York: de Gruyter.
- Kiefer F. 2000. *Jelentélmélet*. Budapest, Corvina, 65. o.
- Makoldy S. 1926. A káromkodás elterjedése és büntetése hazánkban 1850-ig: Ethn.1926/1.
- Magyar értelmező kéziszótár* 1975. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Nagy F. 1980. *Kriminálisztikai szövegnyelvészet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szabó M. 2001. Trivium. Grammatika, logika, retorika joghallgatók számára. Miskolc. 98. o.
- Tóth, M. 1998. Jogesetek és feladatok a büntetőjog különös részének köréből. Budapest: Rejtjel Kiadó.